



JESAJA

36-39

Hizkia vertrouwt op God tegenover Assyrië,
maar zijn levensverlenging bereidt de weg
naar de Babylonische ballingschap.

GELEZEN UIT

Herziene Statenvertaling

BELUISTER OF BEKIJK

versvoorvers.org/jesaja/36-39

BELUISTER OF BEKIJK

Inhoud

1	Overgang naar het historische tussenspel	3 min	4
2	Sanherib omsingelt het bedreigde Juda	3 min	5
3	Rabsaké komt onderhandelen bij Jeruzalem	2 min	6
4	Hizkia's gezanten en de gedegradeerde Sebna	2 min	8
5	Rabsaké ondermijnt Juda's vertrouwen	2 min	9
6	Hizkia's hervormingen verkeerd uitgelegd	4 min	10
7	Militaire spot en een goddelijke volmacht	4 min	12
8	Dreiging met hongersnood tijdens het beleg	2 min	14
9	Rabsaké roept Jeruzalem tot overgave	3 min	15
10	De ware God tegenover de afgoden	3 min	17
11	Hizkia zoekt in zijn nood Jesaja op	4 min	19
12	Jesaja belooft dat Sanherib zal vallen	3 min	21
13	Hizkia legt de dreigbrief voor God neer	3 min	23
14	Gods antwoord op Sanheribs hoogmoed	4 min	25

15	Herstel voor Juda en bescherming van Sion	4 min	28
16	De ondergang van het Assyrische leger	2 min	30
17	Van de Assyrische naar de Babylonische tijd	2 min	31
18	Hizkia's ziekte en vijftien extra jaren	4 min	32
19	Het teken van de teruggaande schaduw	6 min	35
20	Hizkia toont Babel al zijn schatten	2 min	38
21	De voorzegde Babylonische ballingschap	3 min	40
22	Manasse en de gevolgen van Hizkia's uitstel	2 min	41
23	Gods toelatende wil en Hizkia's zelfzucht	2 min	42
	Om verder te lezen		43

1

Overgang naar het historische tussenspel

Les 40: Jesaja 36 tot en met 39. We komen nu bij het gedeelte in Jesaja dat de overgang vormt tussen de eerste grote hoofdafdeling van het boek en het andere grote deel. In onze inleiding op Jesaja hebben we veel aandacht besteed aan het feit dat hoofdstuk 40 tot en met 66 qua karakter en onderwerp zo sterk verschilt van het eerdere deel van Jesaja, dat veel wetenschappers hebben geprobeerd aan te tonen dat het door een andere auteur geschreven is. Dat gedeelte wordt soms het Boek van Troost genoemd. Jesaja hoofdstuk 40 tot en met 66 wordt door wetenschappers doorgaans het Boek van Troost genoemd, omdat het met de woorden begint:

Troost, troost Mijn volk, zal uw God zeggen,

JESAJA 40:1

Het is ook een boek van behoud. Het is een boek van bevrijding en verlossing, terwijl de eerste 39 hoofdstukken grotendeels gericht zijn op het oordeel: het oordeel over Israël, het oordeel over Juda en het oordeel over heidense volken. In de eerste 39 hoofdstukken is er voornamelijk strengheid, en vervolgens in de laatste 27 hoofdstukken voornamelijk troost en behoud. De scheiding is behoorlijk scherp, en in onze inleiding hebben we gesproken over enkele dingen waardoor de twee gedeelten nogal van elkaar verschillen.

Er zijn echter ook dingen die ze met elkaar verbinden, waaronder enkele zeer gebruikelijke termen van Jesaja: woorden die elders in de Schrift niet veel gebruikt worden en die door het hele boek Jesaja heen verweven zijn, zowel in het eerste als in het tweede gedeelte. Daarnaast is er het feit dat het Nieuwe Testament beide delen van Jesaja beschouwt als het werk van één en dezelfde auteur. De traditionele opvatting is dus dat Jesaja alle 66 hoofdstukken heeft geschreven. Ik geloof dat het bewijs daar heel sterk voor pleit, ondanks de enorme verschuiving in aandacht bij hoofdstuk 40.

We zijn echter nog niet bij hoofdstuk 40. We zijn bij hoofdstuk 36. Hoofdstuk 36 tot en met 39 vult de ruimte tussen het punt waar we de vorige keer zijn opgehouden en het begin van hoofdstuk 40. Deze vier hoofdstukken verschillen van alle andere hoofdstukken in Jesaja, doordat ze eenvoudigweg historische verhalen bevatten. Jesaja is grotendeels een boek van profetische godsspraken en visioenen, waarin God in de eerste persoon rechtstreeks woorden van oordeel of troost tot het volk spreekt. Maar hoofdstuk 36, 37, 38 en 39 vertellen eenvoudigweg verhalen. Deze verhalen zijn ook te vinden in andere boeken van het Oude Testament. De hoofdstukken die nu voor ons liggen, staan bijvoorbeeld in 2 Koningen, hoofdstuk 18 en 19.

2

Sanherib omsingelt het bedreigde Juda

De historische informatie die we eerder kregen, richtte zich op de tijd van koning Achaz in Juda. De Assyrische dreiging was altijd aanwezig, maar een deel van de tijd was er een directere dreiging van Aram, of Syrië, en Efraïm, of Israël, die zich hadden verenigd om Achaz te bedreigen. Dat was de dreiging in enkele van de eerdere hoofdstukken.

Maar we zijn nu aangekomen bij de tijd van Hizkia, de zoon van Achaz. We komen hier het verhaal binnen op het punt dat je in 2 Koningen 18:13 aantreft. Op dit punt wordt Hizkia bedreigd door Sanherib, de koning van Assyrië. Sanherib was in 705 voor Christus aan de macht gekomen. Sindsdien zijn er vier jaar verstreken.

Toen Sanherib in Assyrië aan de macht kwam, kreeg hij te maken met opstanden onder veel van de volken die aan hem onderworpen waren. Zijn voorgangers in Assyrië hadden een groot deel van het gebied veroverd dat van belang is voor het Bijbelverhaal. Toen Sanherib aan de macht kwam, kwamen veel van deze gebieden, die onder Assyrisch gezag hadden gestaan, in opstand. De belangrijkste daarvan was Babylon. Sanherib moest dus een paar jaar besteden aan het onderdrukken van de opstand in Babylon, en dat deed hij.

Daarna ontdekte hij dat ook enkele volken in het Midden-Oosten, in het gebied rond Israël, in opstand waren gekomen. We weten dat er een bondgenootschap bestond waarvan Syrië, de Filistijnen, Moab en tot op zekere hoogte zelfs Egypte deel uitmaakten. Zij probeerden zich aaneen te sluiten tegen het Assyrische gezag. Tyrus maakte er ook deel van uit.

Voordat dit hoofdstuk begint, heeft Sanherib de opstand in Babylon verslagen. Hij is naar het zuiden en westen getrokken, naar Tyrus, en heeft Tyrus veroverd. Hij heeft de Filistijnen veroverd en ook een gebied ten zuiden van Jeruzalem. Egypte kwam nauwelijks opdagen. Egypte was gevraagd te komen en werd er zelfs voor betaald, maar het kwam niet opdagen om veel te doen. Er was echter één ingrijpen van Egypte in het zuiden. Sanherib trof Egypte daar en versloeg hen ook.

Toen dit verhaal begint, bevond hij zich bij Lachis. Sanherib was bij Lachis, ongeveer 48 kilometer ten zuidwesten van Jeruzalem. Hij heeft dus alle machten rondom Jeruzalem verslagen, en er is geen reden waarom hij Jeruzalem niet zou onderwerpen en alles in het gebied volledig zou verslaan.

3

Rabsaké komt onderhandelen bij Jeruzalem

Hizkia, die in Jeruzalem koning is, biedt weerstand. Vanuit Lachis stuurt Sanherib zijn veldofficier, zijn bevelhebber in het veld, Rabsaké. Rabsaké is geen eigennaam. Het is een titel. Het is een Assyrische titel die verwijst naar de hoogste bevelhebber van de legers in het veld.

Hier begint het verhaal. Er staat:

In het veertiende jaar van koning Hizkia gebeurde het dat Sanherib, de koning van Assyrië, optrok tegen alle versterkte steden van Juda en ze innam. De koning van Assyrië zond de commandant van Lachis naar Jeruzalem, naar koning Hizkia, met een sterke legermacht. Hij stelde zich op bij de waterloop van de boenvijver, op de hoofdweg naar het Blekersveld.

JESAJA 36:1-2

Dit is precies dezelfde plek waar Achaz was geweest toen Jesaja naar hem toe kwam en hem het teken van het kind van de maagd gaf. Dit was de plek waar de Rabsaké buiten de stad stond. Blijkbaar riep hij de stadsbestuurders op om naar buiten te komen en over overgave te onderhandelen. In plaats van zonder onderhandelingen aan te vallen, wilde de Rabsaké zien of hij hen tot overgave kon bewegen en er zo gemakkelijk een einde aan kon maken. Er was veel gevochten. De Assyriërs hadden tegen veel legers gevochten en ze verslagen, en hadden waarschijnlijk veel mannen verloren. Ze waren waarschijnlijk oorlogsmoe en hadden liever gehad dat Jeruzalem zich overgaf dan dat ze moesten vechten. Maar ze waren bereid om zo nodig te vechten om Jeruzalem te veroveren. Voordat ze dat deden, hadden ze zoiets als 46 Judese steden weggevaagd. Ik weet niet meer of het er 43 of 46 zijn, maar er is een inscriptie van Sanherib die door archeologen is gevonden. Daarin beroemt hij zich erop dat hij op dat moment, naar ik meen, 46 steden van Juda had veroverd, en hij noemt ze bij naam. Dat is wat in vers 1 wordt vermeld.

Nu was eigenlijk alleen Jeruzalem nog over. Lachis in het zuiden was nu verslagen. De Rabsaké trekt dus op naar Jeruzalem om te zien of hij Hizkia of Jeruzalem tot overgave kan bewegen.

In vers 3 staat:

4

Hizkia's gezanten en de gedegradeerde Sebna

Toen ging Eljakim, de zoon van Hilkia, het hoofd van de hofhouding, de stad uit naar hem toe, met Sebna, de schrijver, en Joah, de zoon van Asaf, de kanselier.

JESAJA 36:3

We zijn de namen Eljakim en Sebna al eerder tegengekomen. In Jesaja 22 stond een profetie over hoe Sebna uit zijn ambt zou worden gezet en in ballingschap zou sterven, en dat Eljakim daarna zijn ambt zou krijgen, namelijk het toezicht over het huis. Deze profetie is op dit moment blijkbaar ten minste gedeeltelijk vervuld, want Eljakim heeft nu het toezicht over het huis. Hij bekleedt nu de positie die Sebna in Jesaja 22 bekleedde. Maar Sebna is niet helemaal uit zijn ambt gezet. Hij is gedegradeerd. Hij is nu alleen nog maar schriftgeleerde. Dit kan voor Sebna echter de eerste stap omlaag zijn geweest. We weten niet hoe hij uiteindelijk is gestorven, maar de profetie in Jesaja 22 wees erop dat Sebna in ballingschap zou sterven. Dat is nog niet gebeurd, maar dat is beslist geen reden om te geloven dat het later niet is gebeurd.

Deze twee mannen en nog een andere man worden er dus op uitgestuurd om met de Rabsaké te onderhandelen. Ze zijn duidelijk gezanten van koning Hizkia. Ik wil erop wijzen dat Sebna van deze drie mannen opnieuw de enige is van wie de afstamming niet wordt genoemd. Eljakim is de zoon van Hilkia en Joah is de zoon van Asaf. Dat betekent dat deze mannen duidelijk Joods zijn. Ze hebben een Joodse afstamming. In alle vermeldingen van Sebna, ook in hoofdstuk 22, wordt zijn afstamming niet genoemd. Velen hebben gedacht dat dit erop wijst dat hij niet van Joodse afkomst was en misschien een heiden was die een positie in de regering van Hizkia had weten te verkrijgen. We weten maar heel weinig over hem. Hoe dan ook, ze werden erop uitgestuurd om buiten de muren met de Rabsaké te onderhandelen.

5

Rabsaké ondermijnt Juda's vertrouwen

Toen zei de Rabsaké tegen hen:

Daarop zei de commandant tegen hen: Zeg toch tegen Hizkia: Dit zegt de grote koning, de koning van Assyrië: Wat is dit voor vertrouwen dat u koestert? Ik zeg (maar het is lippentaal): Er is beraad en gevechtskracht voor de oorlog. Op wie stelt u nu uw vertrouwen, dat u tegen mij in opstand komt? Zie, u vertrouwt op die geknakte rietstaf, op Egypte. Maar als iemand daarop leunt, dringt hij in zijn hand en doorboort die. Zo is de farao, de koning van Egypte, voor allen die op hem vertrouwen.

JESAJA 36:4-6

Deze beschuldigingen tegen de farao waren terecht. Egypte was geen betrouwbare staf om op te leunen. Het is alsof je op een rietstengel leunt waarin een verborgen barst zit. Wanneer je erop leunt, breekt hij en zit er aan het onderste deel een scherpe punt. Omdat je erop leunt, schiet je hand omlaag en wordt die doorboord. Hij zei dat het zo is wanneer je op Egypte leunt. Je zult jezelf alleen maar verwonden door op Egypte te leunen. Blijkbaar is dat waar. Dat is hetzelfde wat Jesaja had gezegd.

In vers 7 staat:

En als u tegen mij zegt: Wij vertrouwen op de HEERE, onze God — is Hij het niet van Wie Hizkia de offerhoogten en altaren verwijderd heeft? En heeft Hizkia niet tegen Juda en tegen Jeruzalem gezegd: Voor dit altaar moet u zich neerbuigen?

JESAJA 36:7

Nu dan, ga toch een weddenschap aan met mijn heer, de koning van Assyrië: ik geef aan u tweeduizend paarden, als u van uw kant daarvoor de ruiters kunt leveren!

JESAJA 36:8

Hier bespot hij hen. Hij zegt: 'Ik weet niet of jullie wel tweeduizend mannen hebben die hier te paard naar buiten zullen komen. Ik zal de paarden leveren. Willen jullie vechten? Ik neem aan dat jullie hier weinig militaire macht hebben, dus ik zal zelfs de paarden leveren. Jullie hoeven alleen maar wat ruiters voor ons te vinden.' Hij bespot hen met het idee dat hij zelfs het oorlogsmaterieel voor hun kant kan leveren, en dan nog weet hij niet zeker of ze wel genoeg manschappen hebben. En zelfs als ze die hebben, is hij bereid het tegen hen op te nemen, min of meer met één hand op zijn rug gebonden. Dat is wat hij daar bedoelt.

6

Hizkia's hervormingen verkeerd uitgelegd

Zijn uitspraak dat ze niet op Egypte moesten vertrouwen, omdat Egypte niet te vertrouwen was, wordt gevolgd door de bewering dat ze ook niet op Jahweh moesten vertrouwen. Het is heel goed mogelijk dat de rabsake spionnen in Jeruzalem had die hem hadden verteld dat Jesaja, en misschien nog een paar anderen in de stad, tegen Hizkia zeiden dat hij op Jahweh moest vertrouwen. Er was een pro-Egyptische partij, er was een pro-Jahwehpartij en er was ook een pro-Assyrische partij. Blijkbaar neigde Hizkia, die een betere koning was dan zijn voorgangers, ertoe om op Jahweh te vertrouwen, al had hij zich daar nog niet volledig aan toegewijd. Hij bood in elk geval weerstand aan de andere partijen, en Hizkia leek naar Jesaja te luisteren. De rabsake moet dit geweten hebben en zei: "Luister, als jullie erover denken om op Jahweh te vertrouwen, kunnen jullie dat idee meteen uit je hoofd zetten, want Jahweh staat waarschijnlijk niet aan jullie kant. Hebben jullie niet Zijn hoogten neergehaald, waar Hij werd aanbeden?" Met deze uitspraak laat de rabsake duidelijk zien dat hij niet grondig op de hoogte is van de godsdienst van Israël. Hij neemt aan dat Israël, net als andere volken, zijn god op die hoogten aanbidt. In werkelijkheid waren de hoogten plaatsen waar de Kanaänieten hun goden aanbaden in Israël, voordat Jozua het land

veroverde. Die hoogten werden maar heel zelden volledig afgebroken. Zelfs in tijden van opwekking, of in elk geval in de tijd van de betere koningen, lezen we in het boek Koningen vaak:

En Asa deed wat juist was in de ogen van de HEERE, zoals zijn vader David. Hij verdreef de schandknapen uit het land, en deed alle stinkgoden weg, die zijn vaderen gemaakt hadden. Ja, zelfs zijn grootmoeder Maächa zette hij af, zodat zij geen koningin meer was, omdat zij een gruwelijk beeld van Asjera had gemaakt. Asa hakte haar gruwelijke beeld om, en verbrandde het bij de beek Kidron. De offerhoogten werden wel niet weggenomen, maar toch was het hart van Asa volkomen toegewijd aan de HEERE, al zijn dagen.

1 KONINGEN 15:11-14

Volgens mij waren er maar twee koningen die de hoogten afbraken, als ik het me goed herinner. De een was Hizkia en de ander was Josia. Hizkia was dus in werkelijkheid vuriger in zijn trouw aan Jahweh dan de meeste koningen, zelfs de betere koningen, waren geweest. Hij ging namelijk naar die hoogten, die heiligdommen waar de Kanaänieten hun valse goden hadden aanbeden en waar de Joden in tijden van grotere afvalligheid ook godheden hadden aanbeden. Hizkia verwijderde die hoogten, zodat dit niet meer zou gebeuren. Dat was in werkelijkheid iets goeds. Het was iets waartoe maar heel weinig koningen bereid waren.

De rabsake begreep niet dat Jahweh aanstoot nam aan de hoogten. Hij zag alleen dat Hizkia de heiligdommen voor aanbidding op verschillende plaatsen in Juda verwijderde. Hij dacht: “Jahweh zal daar toch niet blij mee zijn? Denken jullie dat Jahweh jullie zal helpen? Zijn dat niet Zijn hoogten die jullie hebben verwijderd?” Hier zien we dat de rabsake weliswaar juist is ingelicht over Egypte, maar zeer slecht is ingelicht over Jahweh en over de vraag of Jahweh aan Hizkia's kant staat of niet. Jahweh stond in werkelijkheid aan Hizkia's kant, hoewel de rabsake dacht: “Hoe zou Hij aan jullie kant kunnen staan, als jullie die hoogten verwijderen?”

7

Militaire spot en een goddelijke volmacht

Nu zegt hij: “Ik zal jullie tweeduizend paarden geven als jullie de ruiters hebben, en dan kunnen we de strijd aangaan.” Maar vers 9 zegt:

En hoe zou u ooit een aanval kunnen keren van een enkele landvoogd van de geringste dienaren van mijn heer? U vertrouwt voor uzelf echter op Egypte vanwege zijn strijdswagens en ruiters.

JESAJA 36:9

Dat wil zeggen: jullie hele leger zou niet eens één van mijn bevelhebbers kunnen verdrijven, vermoedelijk één van mijn bevelhebbers met zijn troepen. Jullie maken geen enkele kans. Zelfs als wij jullie de tweeduizend paarden geven en jullie ruiters kunnen vinden, zullen jullie niet eens één van mijn legerafdelingen kunnen verdrijven.

Nu dan, ben ik buiten de wil van de HEERE tegen dit land opgetrokken om het te gronde te richten? De HEERE heeft tegen mij gezegd: Trek tegen dit land op en richt het te gronde!

JESAJA 36:10

Dit was ongetwijfeld een regelrechte leugen. Ik denk niet dat de rabsake beweerde werkelijk iets van Jahweh te weten, maar het was een zeer ontmoedigende bluf. De mensen van Juda waren sowieso niet erg sterk in het geloof. Ze neigden enigszins tot syncretisme en vermengden de godsdienst van Jahweh met andere godsdiensten. Zelfs Hizkia had, hoewel hij een goede koning was, niet veel ervaring met het vertrouwen op Jahweh in een crisis. Het zou geloofwaardig kunnen klinken als de rabsake zei: “Weet je wat? Deze Jahweh op Wie jullie vertrouwen, is Degene Die mij heeft opgedragen hierheen te komen en jullie te vernietigen.”

Niet dat de rabsake gelijk had. Hij had geen godsspraak van God ontvangen — of toch wel? Had hij van de profetieën van Jesaja gehoord? Het is mogelijk dat hij werkelijk verwijst naar dingen die Jesaja had gezegd. Jesaja had Juda namelijk verteld dat God een haak in de kaak van Assyrië zou slaan en hen tegen Juda zou laten oprukken, en dat zij de steden van Juda zouden verwoesten. Er waren enkele profetieën van Jesaja die zeiden dat de Assyriërs ook Jeruzalem zouden wegvagen. We moeten begrijpen dat die voorwaardelijk waren. Maar de rabsake heeft ze misschien als onvoorwaardelijk beschouwd: “Jahweh is Degene Die mij de opdracht heeft gegeven hierheen te komen. Zegt jullie eigen profeet Jesaja niet iets in die trant?”

Ik weet niet of hij naar Jesaja's profetieën verwijst of gewoon regelrecht liegt. Maar hij vergist zich, omdat hij lijkt te denken dat God heeft voorbestemd dat Jeruzalem in handen van de Assyriërs moet vallen. Voor zover Jesaja iets in die richting had gezegd, was dat voorwaardelijk. We zien dat dit waar is, net zoals Jona's profetie dat Ninevé binnen veertig dagen zou vallen voorwaardelijk was. Hoewel de voorwaarden niet werden genoemd toen Jona die boodschap predikte, bleek de profetie voorwaardelijk te zijn. Want toen de mensen zich bekeerden, veranderde God destijds Zijn beleid ten aanzien van Ninevé. Op dezelfde manier zou Hij dat in Jeruzalem doen.

Maar in zekere zin kunnen de woorden van de rabsaké gebaseerd zijn geweest op inlichtingen die hem vanuit Jeruzalem hadden bereikt: dat daar een profeet was die zei dat Assyrië zou komen en Jeruzalem zou verwoesten. Misschien zinspeelt hij daarop en zegt hij:

Heeft Jahweh me niet hierheen gestuurd? Ga je erop vertrouwen dat Jahweh je beschermt, terwijl Hij me hierheen heeft gestuurd om je te vernietigen?

Dat zou verwarrend en ontmoedigend zijn voor de mensen die op Jahweh probeerden te vertrouwen, terwijl ze daar trouwens ook al niet erg goed in waren.

8

Dreiging met hongersnood tijdens het beleg

In vers 11 staat:

Toen zeiden Eljakim, Sebna en Joah tegen de commandant:
Spreek toch Aramees tegen uw dienaren, want dat verstaan wij.
Spreek tegen ons geen Judees ten aanhoren van het volk dat op
de stads muur is.

JESAJA 36:11

Met andere woorden: ‘Wij zijn tweetalig. Wij kunnen begrijpen wat je in je eigen diplomatieke taal zegt. We willen niet dat de mensen op de muur meeluisteren. Zij verstaan alleen Judees, oftewel Hebreeuws. Dus laten we—’

Praat niet in het Judees, maar in het Aramees, en dan zullen we in die taal onderhandelen. Maar de rabsaké zei:

Maar de commandant zei: Heeft mijn heer mij alleen naar uw héér en naar ú gestuurd om deze woorden te spreken? Is het ook niet naar de mannen die daar op de muur zitten, om hun te zeggen dat zij met u hun eigen uitwerpselen zullen eten en hun eigen urine drinken?

JESAJA 36:12

Wat hij bedoelt is: als ik jullie lange tijd beleger, zal jullie voedsel opraken. Jullie zullen alles eten wat jullie maar in handen kunnen krijgen.

Eigenlijk heeft de New King James dit een beetje opgepoetst. Volgens mij zegt de King James dat ze hun mest zullen eten en hun pis zullen drinken. De New King James heeft dit dus enigszins verzacht en zegt dat ze hun eigen afval zullen eten. De HSV geeft de grove strekking wel expliciet weer met ‘uitwerpselen’ en ‘urine’. Het punt is hier dat de rabsaké zegt: ‘Luister, deze mensen op de muur hebben het volste recht om te horen

wat hun te wachten staat. Zij zijn degenen die zullen verhongeren vanwege het verzet van Hizkia. Zij zijn degenen die hun eigen mest zullen moeten eten als Hizkia zich niet overgeeft. Waarom zouden zij niet op de hoogte mogen worden gebracht van waarover wij hier onderhandelen? Laat hen beslissen.'

Natuurlijk waren zijn woorden werkelijk intimiderend. Als de mensen op de muur die woorden hoorden, konden ze in hun hart hun vertrouwen verliezen. Zelfs als Hizkia op Jahweh zou vertrouwen, hoefde nog niet iedereen in de stad datzelfde vertrouwen te hebben. Het zou in de stad een opstand tegen het beleid van Hizkia kunnen veroorzaken. Toen de mensen op de muur de rabsaké deze dreigementen hoorden uiten, konden zij zich tegen Hizkia keren uit angst voor datgene waarover de rabsaké sprak.

9

Rabsaké roept Jeruzalem tot overgave

Toen ging de rabsaké staan en riep met luide stem in het Hebreeuws, de taal van de mensen op de muur, en zei:

En de commandant stelde zich op, riep met luide stem in het Judees en zei: Luister naar de woorden van de grote koning, de koning van Assyrië! Dit zegt de koning: Laat Hizkia u niet bedriegen, want hij zal u niet kunnen redden. Laat Hizkia u ook niet doen vertrouwen op de HEERE door te zeggen: De HEERE zal ons zeker redden, deze stad zal niet gegeven worden in de hand van de koning van Assyrië.

JESAJA 36:13-15

Hij zegt:

Luister niet naar Hizkia, want dit zegt de koning van Assyrië: Geef u aan mij over, kom uit de stad naar mij toe. Dan mag ieder eten van zijn eigen wijnstok en ieder van zijn eigen vijgenboom, en ieder water drinken uit zijn eigen put, totdat ik kom en u meevoer naar een land als uw eigen land, een land van koren en nieuwe wijn, een land van brood en wijngaarden.

JESAJA 36:16-17

Wat hij hier natuurlijk zegt, is: 'Als jullie je aan mij overgeven, zal ik jullie uit het land wegvoeren. Maar als jullie meteen naar buiten komen, zal ik jullie een poos op jullie boerderijen laten blijven. En er zal een tijd komen dat ik jullie naar een andere mooie plek zal brengen om daar te wonen. Ik zal jullie als ballingen naar mijn land wegvoeren, maar het is daar niet slecht. Daar kunnen jullie ook gewassen verbouwen.'

Met andere woorden, wat willen jullie doen: jullie mest eten en jullie pis drinken, of jullie land bewerken en jullie vijgen en druiven eten, en dan later in ballingschap gaan wanneer ik terugkom om jullie bijeen te brengen en weg te voeren? Maar zelfs daar zal het niet zo anders zijn. Hij is realistisch: 'Ik doe niet alsof ik jullie niet in ballingschap zal voeren. Natuurlijk zal ik dat doen. Dat gebeurt er wanneer je je overgeeft. Je gaat in ballingschap. Maar is dat werkelijk zo erg vergeleken met wat jullie te wachten staat als jullie je verzetten?'

Laat Hizkia u niet misleiden door te zeggen: De HEERE zal ons redden. Hebben de goden van de volken, ieder zijn eigen land, gered uit de hand van de koning van Assyrië? Waar zijn de goden van Hamath en Arpad? Waar zijn de goden van Sefarvaïm? Hebben zij Samaria dan soms uit mijn hand gered?

JESAJA 36:18-19

Samaria was natuurlijk de hoofdstad van Israël in het noorden.

Wie onder al de goden van deze landen zijn er die hun land uit mijn hand gered hebben? Zou de HEERE Jeruzalem dan wél uit mijn hand redden?

JESAJA 36:20

10

De ware God tegenover de afgoden

Dit is behoorlijk overtuigend, behalve voor mensen die God kennen. Als je God niet werkelijk kent, als God alleen maar door traditie je nationale godsdienst is, dan weet je niet dat Hij een echte God is en dat Hij anders is dan alle andere goden. Er zijn veel mensen die in christelijke gezinnen zijn opgegroeid en zeggen: ‘We zijn christelijk opgevoed, maar als we in India geboren waren, zouden we hindoes zijn. Als we in Tibet geboren waren, zouden we boeddhisten zijn. Waarom zouden we dan denken dat het christelijk geloof meer geldigheid heeft, alleen omdat het onze nationale godsdienst is of de traditionele godsdienst van ons gezin?’

Deze mensen kennen God niet. Ze denken alleen maar: „Zijn niet alle goden zo ongeveer hetzelfde? Het christendom is de godsdienst van dit land en van mijn familie, en als ik ergens anders woonde, zou een ander godsdienstig stelsel net zo geldig zijn.” Zo denken mensen vaak min of meer, maar ze denken alleen zo als ze God niet kennen. Iedereen die God kent, weet dat het absurd is om God met enig ander godsdienstig stelsel te vergelijken, want Hij is werkelijk God.

Dit is iets wat Hizkia in zijn gebed in het volgende hoofdstuk naar voren brengt.
Hij zegt:

Het is waar, HEERE, de koningen van Assyrië hebben al die landen met hun grondgebied verwoest, en hun goden hebben zij prijsgegeven aan het vuur. Het waren immers geen goden, maar het was het werk van mensenhanden, hout en steen. Daarom hebben zij die vernield.

JESAJA 37:18-19

Nu dan, HEERE, onze God, verlos ons uit zijn hand. Dan zullen alle koninkrijken van de aarde weten dat U de HEERE bent, U alleen.

JESAJA 37:20

Dit is iets wat iedereen die God kent zou inzien, maar Rabsaké richt zich tot een groep mensen op de muur, van wie velen God waarschijnlijk niet persoonlijk kennen. Dit is een volk, Juda, dat gedurende het grootste deel van zijn geschiedenis grotendeels afvallig van God is geweest. Ze hebben een goede koning. Ze hebben nu een man die op God vertrouwt, maar het volk is niet geneigd die weg te volgen. Ik kan me voorstellen dat dit argument veel van de mensen op de muur waarschijnlijk overtuigend in de oren zou hebben geklonken. Nu ik erover nadenk: onze koning zegt dat onze God ons gaat redden, maar wat is er gebeurd met de goden van al die andere volken die Assyrië heeft veroverd? Waarom hebben die hen niet gered? Waarom zouden we denken dat onze God anders is?

11

Hizkia zoekt in zijn nood Jesaja op

Toch lezen we niet dat de mensen op de muur in opstand kwamen tegen Hizkia, hoewel het geloof van sommigen misschien enigszins aan het wankelen was gebracht. Ze gehoorzaamden Hizkia juist. Vers 21 zegt:

Maar zij zwegen en antwoordden hem met geen woord, want het gebod van de koning was dit: U mag hem niet antwoorden.

JESAJA 36:21

Ze moesten naar hem luisteren, omdat ze de muren moesten bewaken. Hij kon naar hen roepen en deze intimiderende toespraken houden, maar hun was gezegd dat ze niet moesten antwoorden, en dus deden ze dat niet.

Toen kwam Eljakim, de zoon van Hilkia, het hoofd van de hofhouding, met Sebna, de schrijver, en Joah, de zoon van Asaf, de kanselier, in gescheurde kleren naar Hizkia toe. Zij vertelden hem de woorden van de commandant.

JESAJA 36:22

Hun gescheurde kleren betekenden natuurlijk dat ze bedroefd waren. Een Hebreër die uiting gaf aan diepe droefheid of rouw, misschien vanwege het verlies van een geliefde, of misschien uit bekering en verdriet over zijn zonden, scheurde zijn kleren. Het was een manier om droefheid te tonen. Blijkbaar waren ze doodsbang door wat Rabsaké had gezegd en verwachtten ze dat de stad waarschijnlijk in handen van deze man zou vallen. Ze gaven al uiting aan hun verdriet en rouw door hun kleren te scheuren en zo naar de stad terug te gaan.

Het verhaal gaat natuurlijk verder in hoofdstuk 37:

Zodra koning Hizkia dat hoorde, gebeurde het dat hij zijn kleren scheurde, zich in een rouwgewaad hulde en het huis van de HEERE binnenging. Verder stuurde hij Eljakim, het hoofd van de hofhouding, Sebna, de schrijver, en de oudsten van de priesters, gehuld in rouwgewaden, naar Jesaja, de profeet, de zoon van Amoz. Zij zeiden tegen hem: Dit zegt Hizkia: Deze dag is een dag van benauwdheid, bestraffing en belediging; ja, de kinderen staan op het punt geboren te worden, maar er is geen kracht om te baren.

JESAJA 37:1-3

De uitspraak dat de kinderen op het punt staan geboren te worden, maar dat er geen kracht is om te baren, kan figuurlijk bedoeld zijn, maar het kan ook letterlijk bedoeld zijn. Het kan betekenen dat de mensen door de belegering zo'n honger hebben — het is mogelijk dat de voedselvoorraden al uitgeput waren, en daarom kon Rabsaké voorspellen dat ze hun eigen uitwerpselen zouden eten — dat zelfs vrouwen die bevallen op het punt komen waarop ze weeën hebben, maar eenvoudigweg niet de lichamelijke kracht hebben om te persen. De baby's komen vast te zitten in het geboortekanaal, omdat er geen kracht is. Ze verhongeren. Dit zou worden genoemd als een extreem voorbeeld van de gevolgen van hongersnood: zelfs de vrouwen kunnen hun baby's niet ter wereld brengen.

Misschien zal de HEERE, uw God, de woorden horen van de commandant, die zijn heer, de koning van Assyrië, gestuurd heeft om de levende God te honen, en zal Hij hem straffen om de woorden die de HEERE, uw God, gehoord heeft. Wilt u dan een gebed opzenden voor het overblijfsel dat er nog te vinden is?

JESAJA 37:4

Yahweh wordt de God van Jesaja genoemd. Dit is een boodschap van Hizkia waarin hij zegt dat misschien de Heere, jouw God, Yahweh, jouw God, je gebed zal horen. Hizkia verloochent Yahweh niet, maar misschien heeft hij er niet zoveel vertrouwen in dat Yahweh even dicht bij hem staat als bij de profeet Jesaja. Jesaja heeft duidelijk de reputatie dat hij de woordvoerder van Yahweh en de man van Yahweh is. Aangezien Yahweh het volk niet heeft bevrijd, is het mogelijk dat Hizkia er nog niet zeker van is dat Yahweh van plan is hen te bevrijden, of dat Yahweh werkelijk aan zijn kant staat. Hij staat aan Jesaja's kant. Jesaja, bid jij. Jouw God zal misschien luisteren.

Hoewel Hizkia weerstand biedt aan de pro-Egyptische en pro-Assyrische partijen en probeert de kant van Jesaja te kiezen, denk ik dat Hizkia het moeilijk vindt om standvastig bij zijn besluit te blijven. Hij weet niet zo zeker of hij Yahweh evenzeer en met hetzelfde vertrouwen zijn God zou kunnen noemen als Jesaja dat kan. Jesaja is veel onwankelbaarder in zijn geloof. Dus zegt hij: „Wil je voor ons bidden? Want we zitten diep in de problemen.”

12

Jesaja belooft dat Sanherib zal vallen

Vers 5 zegt:

Toen kwamen de dienaren van koning Hizkia bij Jesaja. En Jesaja zei tegen hen: Dit moet u tegen uw heer zeggen: Zo zegt de HEERE: Wees niet bevreesd voor de woorden die u gehoord hebt, de woorden waarmee de knechten van de koning van Assyrië Mij gelasterd hebben. Zie, Ik geef een geest in hem, dat hij een gerucht zal horen en zal terugkeren naar zijn land. Dan zal Ik hem in zijn land door het zwaard neervellen.

JESAJA 37:5-7

Toen keerde Rabsaké terug en trof de koning van Assyrië aan terwijl die tegen Libna oorlog voerde, want hij had gehoord dat hij uit Lachis was vertrokken. Lachis lag ongeveer 50 kilometer van Jeruzalem. Libna lag ongeveer 16 kilometer ten noorden

van Lachis en dus dichterbij Jeruzalem. Sanherib kwam steeds dichterbij en Hizkia had zich nog niet overgegeven. Het is niet duidelijk waarom Rabsaké vertrok en zich bij Sanherib voegde. Misschien omdat er... Er was geen overgave. Hij wilde overleggen met zijn koning, die nu nog maar ongeveer 32 kilometer verderop was en daarom gemakkelijker geraadpleegd kon worden. Hij wilde te weten komen: „Zullen we een totale aanval uitvoeren? Zullen we wachten en hen uithongeren?” Dat is mogelijk. We weten het niet, maar Rabsaké kan Sanherib zijn gaan opzoeken om voor de ene of de andere strategie tegen Jeruzalem een soort goedkeuring te krijgen. Vanuit hun gezichtspunt gedroeg Jeruzalem zich koppig.

Hoe dan ook, vers 9: de koning hoorde over Tirhaka, de koning van Ethiopië:

Hij is gekomen om oorlog tegen je te voeren.

Toen hij dat hoorde, stuurde hij boden naar Hizkia met de woorden:

Toen Sanherib over Tirhaka, de koning van Cusj, hoorde zeggen: Hij is uitgetrokken om tegen u te strijden — toen hij dat hoorde, stuurde hij opnieuw gezanten naar Hizkia om te zeggen: Dit moet u tegen Hizkia, de koning van Juda, zeggen: Laat uw God, op Wie u vertrouwt, u niet bedriegen door te zeggen: Jeruzalem zal niet in de hand van de koning van Assyrië gegeven worden. Zie, u hebt zelf gehoord wat de koningen van Assyrië met al de landen hebben gedaan door ze met de ban te slaan. En zou ú dan gered worden? Hebben de goden van de volken die mijn vadersen te gronde gericht hebben, hen gered: Gozan, Haran, Rezef en de zonen van Eden die in Telassar waren? Waar is de koning van Hamath, de koning van Arpad, de koning van de stad Sefarvaïm, van Hena en van Ivva?

JESAJA 37:9-13

Dit was blijkbaar het laatste schot dat Rabsaké afvuurde voordat hij de strijd aanging met deze Ethiopische koning, die kennelijk optrok om Assyrië tegenstand te bieden en verslagen moest worden. Rabsaké voegde zich in die strijd waarschijnlijk bij Sanherib en trok zich daardoor uit de omgeving van Jeruzalem terug. Hij was bang dat Hizkia bemoedigd zou worden wanneer hij hen zag vertrekken: „Kijk, Jahweh heeft ons gered. Rabsaké is vertrokken.” Rabsaké zegt: „Nee, reken daar niet op. Ik kom terug. Denk niet dat jullie God jullie aan het redden is. Ik zal een poosje weg zijn, maar vat ondertussen geen moed, want jullie God kan jullie net zomin redden als die andere goden hun steden hebben gered.”

13

Hizkia legt de dreigbrief voor God neer

Hizkia ontving de brief. Dit kwam blijkbaar in geschreven vorm van Rabsaké bij hem aan. Hizkia nam de brief van de boden aan en las hem. Hizkia ging naar het huis van de HEERE — dat is natuurlijk de tempel — en spreidde de brief voor de HEERE uit. Het is een interessant gebaar. Hij zegt: „God, U woont hier in de tempel. Ik ga naar Uw huis. Ik ga de brief openmaken en U hem laten lezen. Laat U de inhoud van deze bedreiging maar zien. Dit is Uw probleem.”

Toen bad Hizkia tot de HEERE:

en Hizkia bad tot de HEERE: HEERE van de legermachten, God van Israël, Die tussen de cherubs troont, U bent het, U alleen bent de God van alle koninkrijken van de aarde, U hebt de hemel en de aarde gemaakt. Neig, HEERE, Uw oor, en luister; open, HEERE, Uw ogen en zie. Hoor al de woorden van Sanherib die hij gestuurd heeft om de levende God te honen. Het is waar, HEERE, de koningen van Assyrië hebben al die landen met hun grondgebied verwoest, en hun goden hebben zij prijsgegeven aan het vuur. Het waren immers geen goden, maar het was het werk van mensenhanden, hout en steen. Daarom hebben zij die vernield. Nu dan, HEERE, onze God, verlos ons uit zijn hand. Dan zullen alle koninkrijken van de aarde weten dat U de HEERE bent, U alleen.

JESAJA 37:15-20

Daarmee bedoelt hij: boven het verzoendeksel.

Dit was Hizkia's verzet tegen Assyrië en tegen alle andere raadgevers in Jeruzalem die hem zeiden op wie dan ook te vertrouwen behalve Jahweh. Hij kreeg deze bedreiging op schrift. Hij bracht haar rechtstreeks naar de HEERE, naar het huis van God, spreidde haar voor God uit en deed dit beroep op Hem. Daarmee sprak hij zijn vertrouwen uit dat God niet was als de andere goden en dat Hij hen kon redden.

Let erop hoe hij zijn gebed begint. Hij zegt:

U bent de God die tussen de cherubs woont, de enige God van alle koninkrijken op aarde.

„U bent niet als de goden van de andere koninkrijken.” Hij zegt dat God Degene is Die de hemel en de aarde heeft geschapen. Wanneer je God om ingrijpen vraagt, is het goed om te bedenken dat de God tot Wie je spreekt Degene is Die de hemel en de aarde

heeft geschapen. Al het andere wat je Hem zou kunnen vragen te doen, is voor Hem een heel klein project. Voor jou lijkt het misschien een groot project. Maar wanneer je bedenkt dat God de hemel en de aarde heeft gemaakt, lijkt het project dat je Hem vraagt ter hand te nemen opeens niet meer zo geducht.

Heel vaak beginnen de gebeden van godvrezende mannen in de Bijbel hiermee: „God, U bent Degene Die alles heeft gemaakt. U bent Degene Die over de volken heerst.” Met andere woorden, ze bevestigen dat wat ze Hem vragen te doen in feite een bescheiden verzoek is, vergeleken met de dingen die Hij al heeft gedaan en de dingen waarin Hij Zijn macht heeft getoond.

14

Gods antwoord op Sanheribs hoogmoed

Vers 21:

Toen stuurde Jesaja, de zoon van Amoz, deze boodschap naar Hizkia: Zo zegt de HEERE, de God van Israël: Wat u tot Mij gebeden hebt met betrekking tot Sanherib, de koning van Assyrië, heb Ik gehoord. Dit is het woord dat de HEERE over hem gesproken heeft: De maagd, de dochter van Sion, veracht u, zij bespot u, de dochter van Jeruzalem schudt het hoofd achter u.

JESAJA 37:21-22

Hier komt een grote, sterke bullebak op Jeruzalem af, en Jeruzalem is als een zwak klein meisje, een jonge maagd. Ogenschijnlijk is ze heel kwetsbaar, ogenschijnlijk iemand die geen weerstand zou kunnen bieden. Maar ze haalt haar neus op voor de dreiging. Hij zegt niet: ‘Gods krijgsman Juda biedt jou, opschepperige dwaas, het hoofd.’ Hij zegt:

‘Dat kleine meisje dat Jeruzalem heet, lacht u uit en kijkt op u neer.’

Misschien wordt Jeruzalem op dit punt zelfs een maagd genoemd om te laten zien dat ze ongeschonden blijft. Het is alsof Assyrië een verkrachter is die komt om Jeruzalem te schenden, maar Jeruzalem blijft onaangeraakt, blijft ongeschonden. Ze is niet bezwiken onder de gewelddadige seksuele aanvallen op haar. Ze is nog steeds de maagd en ze lacht hem nog steeds uit en bespot hem.

Wie hebt u gehoond en gelasterd? Tegen Wie hebt u de stem verheven en uw ogen hoog moedig opgeheven? Tegen de Heilige van Israël! Door uw dienaren hebt u de Heere gehoond en gezegd: Met mijn talrijke strijdswagens heb ik de hoge bergen bestegen, de flanken van de Libanon. Ik hak zijn statige ceders, zijn mooiste cipressen om. Ik kom tot op zijn hoogste top, tot in zijn weelderig groeiend woud. Ik heb gegraven en water gedronken, ik heb met mijn voetzolen alle rivieren van de belegerde plaatsen drooggelegd.

JESAJA 37:23-25

God zegt tegen Sanherib:

Hebt u dan niet gehoord dat Ik, de Heere, dit lang tevoren gedaan heb, en dat Ik dit vanaf de dagen van weleer heb bewerkstelligd? Nu heb Ik het doen komen: u bent er om de versterkte steden tot puinhopen te verwoesten. Daarom waren hun inwoners machteloos, waren zij ontsteld en beschaamd, werden zij als gras op het veld of groene grasscheutjes, als gras op de daken, of een veld koren voordat het overeind staat. Maar uw zitten, uw uitgaan, uw thuis komen ken Ik, en uw tekeergaan tegen Mij. Omdat u tegen Mij tekeer bent gegaan, en uw hoogmoed is opgeklommen tot in Mijn oren — zal Ik Mijn haak in uw neus slaan en Mijn bit tussen uw lippen, en Ik zal u doen terugkeren langs de weg waarover u bent gekomen.

JESAJA 37:26-29

In vers 26 en 27 zegt God:

Ja, je hebt die andere volken verslagen. Het was niet jouw god die je die overwinning gaf; dat was Ik.

Had je niet gehoord dat Ik het had aangekondigd? Er waren profetieën van Jesaja gegeven waarin stond dat Assyrië deze volken zou overwinnen. Je hoeft alleen maar de hoofdstukken 13 tot en met 23 te lezen om te zien dat Jesaja had voorzien dat de Assyriërs Egypte, Filistea, Moab en Tyrus zouden overwinnen, al die volken die dit is overkomen. Hij zegt:

Heb je dan niet gehoord dat Ik dit lang geleden al heb bepaald? Ik doe dit. Dit is Mijn werk.

Maar je hebt tegen Mij opgescheept, en Ik weet waar je slaapt. Onthoud dat maar. Ik houd je in de gaten. Ik ken je woonplaats. Ik weet wanneer je van huis gaat en wanneer je weer thuiskomt. Ik weet waar je kinderen naar school gaan. Je bent zonder enige

twijfel volledig aan Mij overgeleverd. En Ik zal een haak in je neus slaan en je terugbrengen naar de plaats waar je vandaan kwam.

Die haak in de neus is in feite wat de Assyriërs bij hun gevangenen deden wanneer ze hen in gevangenschap wegvoerden. In veel gevallen voerden ze hen weg met haken door hun neus. En dus zegt God: Ik ga jou behandelen zoals jij je eigen gevangenen behandelt. Jij bent Mijn gevangene. Ik voer je in ballingschap, terug naar je eigen land. Jesaja had Hizkia via de boodschappers natuurlijk verteld dat Sanherib in zijn eigen land zou sterven, en dat gebeurde ook.

15

Herstel voor Juda en bescherming van Sion

Dan vers 30:

En dit zal voor u het teken zijn: men zal dit jaar eten wat vanzelf gegroeid is, in het tweede jaar wat daarvan weer opkomt; in het derde jaar moet u zaaien en maaien, en wijngaarden planten en de vruchten daarvan eten, want opnieuw zal wat ontkomen, wat overgebleven is van het huis van Juda, wortel schieten naar beneden toe en vrucht dragen de hoogte in, want van Jeruzalem zal uitgaan wat overgebleven is, en wat ontkomen is, van de berg Sion. De na-ijver van de HEERE van de legermachten zal dit doen.

JESAJA 37:30-32

Dit korte gedeelte, vers 30 tot en met 32, zou tot Assyrië gericht kunnen zijn, net als het vorige gedeelte. Of misschien spreekt hij nu tot Hizkia en is dit de boodschap aan Hizkia en de Joden. Het is beslist een boodschap van hoop voor Jeruzalem. Het overblijfsel dat uit Juda ontkomen is, vers 31, zal opnieuw uitlopen. Zij gaan op dit moment niet ten onder.

In vers 30 staat:

Dit jaar zullen jullie eten wat vanzelf groeit. Dat zou mogelijk kunnen betekenen dat de Assyriërs dat zullen doen. Maar ik denk dat het waarschijnlijker is dat dit nu tot de Joden gericht is. Ze hebben geen gewassen geplant, omdat ze belegerd zijn geweest. Ze zullen geen planten kunnen oogsten die ze zelf geplant hebben, maar ze kunnen gewoon eten wat vanzelf opkomt. Bij iedere oogst valt er natuurlijk tarwe op de grond. De armen kunnen die nalezen, maar afzonderlijke graankorrels blijven op de grond liggen en zouden wortel schieten en groeien.

Hij zegt:

Jullie zullen hier door de belegering niet meteen kunnen oogsten, maar het zal elk jaar beter gaan. Dit jaar en volgend jaar zullen jullie waarschijnlijk gewoon eten wat vanzelf groeit. Maar in het derde jaar zullen jullie zaaien en oogsten.

Hij zegt in feite natuurlijk: dit jaar zullen jullie niet oogsten, en volgend jaar zullen jullie evenmin kunnen oogsten. Blijkbaar zal het, afgaande op de tijd die verstrijkt voordat de Assyriërs worden weggevoerd — ik weet niet wat het tijdsbestek was — tot het derde jaar duren voordat jullie weer gewassen oogsten. Maar dat ligt binnen afzienbare tijd. Dat is het hoopvolle vooruitzicht voor de toekomst.

Daarom, zo zegt de HEERE over de koning van Assyrië: Hij zal deze stad niet binnenkomen, daar geen pijl in schieten, haar met geen schild tegemoetkomen, en tegen haar geen belegeringsdam opwerpen. Langs de weg waarover hij gekomen is, zal hij terugkeren, maar deze stad zal hij niet binnenkomen, spreekt de HEERE.

JESAJA 37:33-34

Want Ik zal deze stad beschermen door haar te verlossen, omwille van Mijzelf en omwille van David, Mijn dienaar.

JESAJA 37:35

Er zal hier dus niet eens een oorlog komen. Er zal zelfs geen schot worden gelost. Assyrië dreigt de stad te veroveren, maar ze zullen niet eens één enkele pijl de stad in schieten. Ze zullen worden teruggedreven naar hun eigen land. Dat is een behoorlijk riskante profetie voor een profeet om uit te spreken, wanneer hij nog niet weet hoe dit zal aflopen. Natuurlijk vertelt het volgende vers ons precies hoe het afliep, maar Jesaja kon dit alleen door openbaring weten. Je zou kunnen aanvoeren dat God de stad zou redden, maar dat ze dit misschien zouden opvatten als dat Hij de stad redde, zelfs midden in een hevige strijd waarbij de muren nooit werden doorbroken. Maar hij zegt dat ze hier niet eens zullen vechten. Ze zullen niet eens echt met een dreigend schild of belegeringswerken komen. Zo ver zullen ze tegen ons niet komen.

16

De ondergang van het Assyrische leger

En vers 36:

Toen trok de engel van de HEERE ten strijde en sloeg in het legerkamp van Assyrië honderdvijfentachtigduizend man neer. Toen men de volgende morgen vroeg opstond, zie, het waren allemaal dode lichamen. Daarop brak Sanherib, de koning van Assyrië, op. Hij trok weg en keerde naar zijn land terug; en hij bleef in Ninevé. Het gebeurde nu, toen hij zich in het huis van Nisroch, zijn god, neerboog, dat Adrammelech en Sarezzer, zijn zonen, hem met het zwaard doodden. Zij ontkwamen naar het land Ararat, en Esar-Haddon, zijn zoon, werd koning in zijn plaats.

JESAJA 37:36-38

zoals lijken doorgaans zijn.

Sanherib werd dus in zijn eigen vaderland gedood, maar hij trok zich van Jeruzalem terug omdat er op een nacht iets heel griezeligs gebeurde.

Honderdvijfentachtigduizend van zijn soldaten werden de volgende ochtend dood wakker. Eigenlijk werden ze niet wakker, maar sommige mensen werden wel wakker en troffen hen dood aan. Dat was griezelig en nogal moeilijk te verklaren.

C.S. Lewis heeft verwezen naar het verslag dat Herodotus hiervan gaf. Ik heb Herodotus niet gelezen, maar voor zover ik uit C.S. Lewis' werk heb begrepen, sprak Herodotus hier blijkbaar over. Hij zei dat er muizen onder de Assyriërs kwamen die de pezen van hun bogen doorknaagden en hun legers buiten werking stelden, zodat ze vertrokken. C.S. Lewis sprak over de verschillende verklaringen die mensen geven, afhankelijk van hun wereldbeeld. Iemand die een secularist is, zou deze overwinning aan muizen of een andere natuurlijke oorzaak moeten toeschrijven. Iemand die in een bovennatuurlijke oorzaak gelooft, zou daarentegen aanvaarden dat een engel eropuitging en dit deed.

Hij zei: 'Van die twee kies ik de engelen, want we weten niet genoeg over engelen om te weten dat ze dit soort dingen niet doen. Maar we weten genoeg over muizen om te weten dat ze dat soort dingen niet doen.' Hij zegt dus dat, als de keuze tussen de muizen en de engelen is, een ruimdenkend mens voor de engel zou kiezen. Herodotus, de geschiedschrijver, moet ook iets over dit verslag hebben opgetekend, over het feit dat Assyrië Jeruzalem met rust liet en terugtrok naar zijn eigen land.

17

Van de Assyrische naar de Babylonische tijd

De hoofdstukken 38 en 39, het resterende deel van dit gedeelte, gaan nog steeds over Hizkia en spelen zich af tijdens de regering van Hizkia. Ook Jesaja speelt een rol in dit verhaal. Het laatste deel van Jesaja's bediening vond plaats tijdens de regering van Hizkia, afgaande op Jesaja 1, vers 1. Jesaja leefde niet tot in de Babylonische periode. In dit verhaal vindt echter een gebeurtenis in het leven van Hizkia plaats waardoor de Babylonische dreiging alleen profetisch in beeld komt. Dit vormt een overgang naar het volgende gedeelte van Jesaja, vanaf hoofdstuk 40, waar de Babylonische periode als gegeven wordt beschouwd.

In hoofdstuk 40 tot en met 66, die 27 hoofdstukken, is Assyrië niet langer in beeld. Babylon wel. De verovering van Babylon door de Perzen, door Cyrus, vormt het scenario. Het eerste gedeelte van Jesaja houdt zich dus bezig met de Assyrische dreiging, en het latere deel van Jesaja met de Babylonische dreiging. Dit historische tussenspel lijkt de overgang tussen die twee te vormen.

Ten eerste gaan de hoofdstukken 36 en 37 over de Assyrische dreiging en over de manier waarop die werd opgelost. Dat hebben we zojuist gelezen. De hoofdstukken 38 en 39 bereiden een profetie over een toekomstige Babylonische dreiging voor. Daarmee wordt dit gedeelte afgesloten, en hoofdstuk 40 zal die periode vervolgens als uitgangspunt nemen.

Maar in hoofdstuk 38:

18

Hizkia's ziekte en vijftien extra jaren

In die dagen werd Hizkia ziek, tot stervens toe. Toen kwam de profeet Jesaja, de zoon van Amoz, bij hem en zei tegen hem: Zo zegt de HEERE: Regel de zaken van uw huis, want u zult sterven en niet leven.

JESAJA 38:1

Merk op dat er geen voorwaarde wordt genoemd. Alleen:

Je gaat dood. Je blijft niet leven.

Dit is echter opnieuw een geval waarin gebed verandering brengt.

Daarop keerde Hizkia zijn gezicht om naar de muur en bad tot de HEERE en zei: Och HEERE, bedenk toch dat ik in trouw en met een volkomen hart voor Uw aangezicht gewandeld heb en gedaan heb wat goed is in Uw ogen. En Hizkia huilde erg.

JESAJA 38:2-3

Eerlijk gezegd vind ik dat een beetje slap. Iedereen sterft. Als een man al een tijd ziek is en te horen krijgt: „Dit is de manier waarop je zult sterven”, waarom dan dat gehuil? Maar het was niet zozeer dat hij slap was en bang om te sterven. Ik denk dat het er meer om ging dat hij op dat moment kinderloos zou sterven. Dat zou voor iedere man in Israël enigszins tragisch zijn: kinderloos sterven en niemand hebben aan wie hij zijn bezittingen kon nalaten. Maar wat voor een koning nog belangrijker was: hij zou geen zoon hebben die zijn troonopvolger kon zijn. Als Hizkia op dat moment stierf, zou de volgende koning een ander familielid van hem moeten zijn, misschien een neef of een broer of zoiets. Maar ik weet zeker dat hij veel liever een zoon had gehad die hij op de troon kon achterlaten. Voor de meeste koningen zou dat hun verlangen zijn. Op dit moment had Hizkia geen zoon. Misschien is dat wat hij zo tragisch vindt aan het feit dat hij op dit moment zal sterven. Het was niet zozeer dat hij gewoon bang was om te sterven, maar dat dit volgens hem geen goed moment was, voor hemzelf of misschien voor het volk. Als God Degene was Die het had bepaald, had hij natuurlijk moeten bedenken dat God wist wat het beste was. Naar later blijkt, verhoort God Hizkia's gebed inderdaad en verlengt Hij zijn leven. Maar het pakt niet goed uit voor het volk, zoals we zullen zien.

Toen kwam het woord van de HEERE tot Jesaja:

Toen kwam het woord van de HEERE tot Jesaja: Ga tegen Hizkia zeggen: Zo zegt de HEERE, de God van uw vader David: Ik heb uw gebed gehoord, Ik heb uw tranen gezien. Zie, Ik zal vijftien jaar aan uw levens dagen toevoegen, en Ik zal u uit de hand van de koning van Assyrië redden, evenals deze stad; Ik zal deze stad beschermen.

JESAJA 38:4-6

Trouwens, ik geloof dat dit verhaal chronologisch eerder plaatsvindt dan het verhaal dat we zojuist hebben gelezen, want God heeft hen nog niet van Assyrië bevrijd zoals Hij dat in hoofdstuk 37 deed. Daarna kwam Assyrië niet meer terug. Dit verhaal speelt zich chronologisch dus blijkbaar eerder af. Maar waarom wordt het later verteld? Ik geloof dat Jesaja's ordening doelbewust is. Opnieuw wil hij de aandacht van de lezer richten op de Babylonische periode, die aan het einde van dit verhaal ter sprake komt. Door deze verhalen in omgekeerde chronologische volgorde te vertellen, maakt Jesaja de overgang van de bevrijding van Assyrië naar een toekomstige ballingschap in Babylon.

Er staat in vers 7:

En dit zal voor u het teken zijn van de HEERE, dat de HEERE dit woord dat Hij gesproken heeft, doen zal:

JESAJA 38:7

De zon keerde op die wijzerplaat dus tien graden terug, langs de graden waarlangs hij was neergegaan.

19

Het teken van de teruggaande schaduw

Dit wonder was voor Hizkia een teken dat God zijn leven met nog eens vijftien jaar zou verlengen. Dit wonder is natuurlijk op verschillende manieren verklaard. Als de schaduw op een zonnewijzer tien graden teruggaat, lijkt dat te vereisen dat de zon achteruitgaat aan de hemel. Zij zou haar westwaartse beweging moeten stoppen, even stilhouden, een klein stukje naar het oosten gaan om de schaduw terug te zetten, en daarna haar westwaartse baan hervatten.

De meeste mensen vinden dit een absurd idee. Dat komt niet alleen doordat de meeste mensen niet geloven dat God wonderen kan doen, maar ook doordat ze zeggen: „Zelfs als Hij dit wonder zou kunnen doen, wat zou dat dan met het aardoppervlak doen?” De aarde draait bij de evenaar met een snelheid van duizend mijl per uur. Als je in een auto die honderd mijl per uur rijdt keihard op de rem trapt, vliegt alles in de auto door de voorruit. Als de aarde tien keer zo snel gaat, duizend mijl per uur, en gewoon stopt en achteruitgaat, is dat alsof je een auto bij duizend mijl per uur in zijn achteruit zet. Alles wordt eraf gerukt. Elke berg en elk gebouw zal omvallen. Mensen zullen van het aardoppervlak af vliegen. Het is belachelijk, zeggen ze, om te suggereren dat God dit zou kunnen doen.

Natuurlijk beseffen de mensen die dat zeggen niet dat een God Die de macht had om de aarde werkelijk te laten stoppen met draaien en haar een paar graden terug te zetten, ook genoeg macht zou hebben om alle details te regelen. Als God de aarde inderdaad tien graden terugzette, als Hij de aarde op die manier terugdraaide, dan heeft Hij onbeperkte macht. En dat is precies wat de Bijbel ons over Hem vertelt. Die onbeperkte macht zou ook alles, voor zover dat nodig was, op zijn juiste plaats op het aardoppervlak kunnen vasthouden.

Ik weet niet of we het zo moeten begrijpen. De Bijbel zegt niet dat de zon achteruitging. Er staat dat de schaduw achteruitging. Het zou heel goed kunnen dat God op bovennatuurlijke wijze de zon afschermde en de schaduw een stukje liet teruggaan. Misschien bedekte een wolk een deel van de zon, of zoiets. Er wordt niet noodzakelijkerwijs gezegd dat er een wonder plaatsvond van zo'n enorme omvang dat

de aarde haar beweging stopte. Dat kan gebeurd zijn. Dat zou één manier zijn waarop God de schaduw kon laten teruggaan. Maar om de schaduw terug te laten gaan, was misschien een veel minder ingrijpende interventie nodig dan dat.

Zelfs als het een schijnbaar natuurlijke oorzaak had gehad — bijvoorbeeld bewolking of iets anders waardoor de schaduw over de zonnewijzer bewoog — zou het belangrijke zijn dat het voorspeld werd en vervolgens gebeurde. Je zou tenslotte wolken aan de hemel kunnen zien en zeggen: ‘Ik denk dat de schaduw over de zonnewijzer gaat bewegen.’ Maar kun je voorspellen hoeveel graden?

Met andere woorden, ik doe niets af aan Gods vermogen om wonderen te doen. Wat dat betreft: als Hij de aarde korte tijd achteruit liet gaan, vind ik dat prima. Het maakt mij niet uit. Daar heb ik werkelijk geen enkel probleem mee, net zomin als ik een probleem heb met enig ander wonder in de Bijbel. Het is alleen zo dat de Bijbel niet zegt dat er een wonder gebeurde. Er staat alleen dat de schaduw achteruitging. Er zijn allerlei dingen die een schaduw kunnen laten bewegen. Er wordt ons dus niet precies verteld hoe het gebeurde. Ik denk niet dat het absoluut noodzakelijk is om te veronderstellen dat de zon letterlijk terugging. Er staat wel dat de zon terugging, maar volgens mij wordt daarmee het zonlicht bedoeld: de schaduw op de wijzerplaat ging achteruit. Als we het echter heel letterlijk nemen, zou de zon moeten bewegen. En natuurlijk is het hoe dan ook niet de zon die beweegt. We gebruiken hier figuurlijke taal. Wanneer we het hebben over de beweging van de zon, hebben we het in werkelijkheid over de beweging van de aarde, waardoor de zon lijkt te bewegen. Dus deze vermelding dat de zon achteruitging, is hoe dan ook fenomenologische taal. Het is moeilijk om precies te weten wat hier gebeurde.

Maar als iemand zegt: 'Ik denk dat de bewoording vereist dat de aarde tot stilstand kwam en achteruitging,' dan zeg ik: 'Daar heb ik geen probleem mee.' Ik heb daar nooit een probleem mee gehad. Ik zeg alleen dat er andere voorstellen zijn die misschien verklaren hoe het gebeurde. Want in vers 8 zegt hij:

Zie, Ik laat op de schaalverdeling van Achaz' zonnewijzer de schaduw, die door de zon is gedaald, tien treden teruggaan. En de zon ging de tien treden terug die ze op de schaalverdeling was gedaald.

JESAJA 38:8

Maar aan het einde van het vers staat wel:

De zon ging tien graden terug.

Het zou kunnen betekenen dat het licht van de zon op de zonnewijzer tien graden terugging. Het is dus moeilijk om precies te weten hoe we dat moeten opvatten.

Dit is het geschrift van Hizkia, de koning van Juda, toen hij ziek geweest en van zijn ziekte genezen was:

JESAJA 38:9

De rest van dit hoofdstuk bestaat eenvoudigweg uit zijn dankgebed vanwege zijn herstel. In vers 21 staat:

Jesaja had namelijk gezegd: Laat men een klomp vijgen nemen en die als een pleister op de zweer leggen; dan zal hij genezen.

JESAJA 38:21

Dus aan het einde, nadat ons over zijn herstel is verteld, wordt ons meegedeeld dat Jesaja daadwerkelijk was tussengekomen met een soort volksmiddel: een of ander vijgenkompres, dat op de zweren werd gelegd en ervoor zorgde dat hij herstelde. En Hizkia had gezegd:

En Hizkia had gezegd: Wat is het teken dat ik naar het huis van de HEERE zal opgaan?

JESAJA 38:22

Het teken was dat de schaduw op de zonnewijzer achteruitging.

20

Hizkia toont Babel al zijn schatten

Zijn lange gebed lijkt op een psalm. Daarin viert hij in wezen dat God hem heeft verlost en genezen. Maar hoofdstuk 39, dat slechts acht verzen lang is, gaat verder na zijn genezing. Er staat:

In die tijd stuurde Merodach-Baladan, de zoon van Baladan, de koning van Babel, gezanten met brieven en een geschenk naar Hizkia, want hij had gehoord dat hij ziek geweest en hersteld was.

JESAJA 39:1

Deze ziekte was blijkbaar algemeen bekend en zeer ernstig. Dat iemand ervan zou herstellen, moet onmogelijk hebben geleken. Zijn herstel wordt als zo opmerkelijk beschouwd dat hij zelfs vanuit het verre Babylon gelukwensen ontvangt voor zo'n verbazingwekkend herstel. En Hizkia was blij met hen, met deze boodschappers uit Babylon, en liet hun het huis met zijn schatten zien: het zilver en goud, de specerijen en kostbare zalf, zijn hele wapenvoorraad en alles wat zich onder zijn schatten bevond. Blijkbaar was hij enigszins trots op alles wat hij bezat. Zijn trots wordt niet genoemd,

maar het is moeilijk om te weten wat hem er anders toe bewogen kan hebben om te pronken met alles wat hij bezat, en dat was blijkbaar heel wat. Er was niets in zijn huis of in heel zijn rijk wat Hizkia hun niet liet zien.

Toen ging de profeet Jesaja naar koning Hizkia en zei tegen hem:

Wat zeiden die mannen en waar kwamen ze vandaan?

En Hizkia zei:

Toen kwam de profeet Jesaja bij koning Hizkia. Hij zei tegen hem: Wat hebben die mannen gezegd en waarvandaan zijn zij naar u toe gekomen? Hizkia zei: Zij zijn uit een ver land naar mij toe gekomen, uit Babel.

JESAJA 39:3

En Jesaja zei:

Hij zei: Wat hebben zij in uw huis gezien? Hizkia zei: Zij hebben alles gezien wat er in mijn huis is. Er is niets in mijn schatkamers wat ik hun niet heb laten zien.

JESAJA 39:4

Daarop antwoordde Hizkia:

Ze hebben alles gezien wat er in mijn huis is. Er is niets van mijn schatten dat ik hun niet heb laten zien.

21

De voorzegde Babylonische ballingschap

Toen zei Jesaja tegen Hizkia:

Toen zei Jesaja tegen Hizkia: Hoor het woord van de HEERE van de legermachten. Zie, er komen dagen dat alles wat er in uw huis is en wat uw vaders tot op deze dag hebben opgeslagen, naar Babel zal worden weggevoerd. Er zal niets overblijven, zegt de HEERE. Bovendien zullen zij een aantal van uw zonen meenemen, die uit u zullen voortkomen, die u verwekken zult; zij zullen hovelingen worden in het paleis van de koning van Babel.

JESAJA 39:5-7

Jesaja geeft niet daadwerkelijk aan hoeveel zonen Hizkia zal verwekken. Hij zegt dat sommige van je zonen die je zult verwekken, weggevoerd zullen worden. Maar Hizkia had in werkelijkheid maar één zoon, Manasse, en die werd hier niet bedoeld. Hij heeft het over zijn nakomelingen, veel later. Het woord 'zonen' zou hier betekenen: 'Je nakomelingen zullen worden weggevoerd,' want het gebeurde in werkelijkheid pas honderd jaar later.

Toen zei Hizkia tegen Jesaja:

Hizkia zei tegen Jesaja: Het woord van de HEERE dat u gesproken hebt, is goed. Hij zei ook: Maar laat er in mijn dagen duurzame vrede zijn!

JESAJA 39:8

Want hij zei, waarschijnlijk binnensmonds:

Er zal in mijn tijd tenminste vrede en trouw zijn.

Met andere woorden: ‘Je hebt voorspeld dat mijn zonen, mijn nakomelingen, naar Babylon zullen worden weggevoerd, maar dat heeft duidelijk geen betrekking op mij. Dat is een goed woord.’

Nu wordt er niet gezegd dat deze Babylonische ballingschap over hem zal komen omdat hij al die schatten heeft laten zien. Er is alleen een overeenkomst. Hij liet hun alle schatten zien; zij zullen alle schatten meenemen. Misschien was het verkeerd van Hizkia om hun de schatten te laten zien. Of misschien was dit voor Jesaja eenvoudig de aanleiding om iets overeenkomstigs te zien: al die schatten zullen worden weggevoerd. Waar het om gaat, is dat Juda inderdaad in Babylonische gevangenschap is gegaan vanwege de zonden van Manasse. En Manasse was het kind dat geboren werd in die vijftien jaar van genade, die verlenging die God aan Hizkia gaf. Als Hizkia niet van zijn ziekte was hersteld, als hij was gestorven zoals God aanvankelijk had aangekondigd, dan zou Manasse niet geboren zijn. Dan zou hij niet zijn geworden wat hij uiteindelijk bleek te zijn: de slechtste koning, de meest heidense koning en de koning die het langst over Juda heeft geregeerd.

22

Manasse en de gevolgen van Hizkia's uitstel

Later, toen Babylon Juda innam en de Judeeërs wegvoerde, zeiden de profeten dat God hen vanwege de zonden van Manasse naar Babylon had gestuurd, hoewel dat generaties na de tijd van Manasse gebeurde. Na de tijd van Manasse kwam er wel een herleving, in de tijd van Josia, maar die was niet voldoende om alle schade die Manasse had aangericht ongedaan te maken.

Als Hizkia hier dus was gestorven, weten we niet welke loop de Joodse geschiedenis zou hebben genomen. Maar omdat hij God om uitstel vroeg, gaf God hem dat. Drie jaar later kreeg hij dit kind, Manasse. Toen Manasse twaalf was, stierf Hizkia. De vijftien jaar waren voorbij. Manasse werd op twaalfjarige leeftijd koning. Hij verwoestte het volk geestelijk en politiek en schiep voor het volk de omstandigheden die tot de Babylonische ballingschap leidden, hoewel die ballingschap niet in de tijd van Manasse plaatsvond.

Deze voorspelling van de Babylonische ballingschap wordt dus gedaan naar aanleiding van het feit dat Hizkia genezen werd van een ziekte die hem had moeten wegnemen, die hem naar huis had moeten brengen. Maar God verhoort onze gebeden vaak zelfs wanneer dat niet goed voor ons is. In dit geval had God Zijn wil al bekendgemaakt. Hizkia vroeg God voor hem een uitzondering te maken, en God gaf hem wat hij vroeg. Maar God wist ongetwijfeld heel goed dat het niet goed zou uitpakken. In de Psalmen staat dat God hun soms geeft waar ze om vragen, en daarmee ook:

Toen gaf Hij hun wat zij begeerden, maar henzelf deed Hij uitteren.

PSALMEN 106:15

23

Gods toelatende wil en Hizkia's zelfzucht

Daarom lijkt het erop dat God een volmaakte wil voor Hizkia had, en die hield in dat hij vijftien jaar eerder zou sterven. Op zijn verzoek stond God hem toe langer te leven. Dat zouden we Gods toelatende wil kunnen noemen. Maar het is duidelijk dat Gods volmaakte wil beter zou zijn geweest voor het volk en ongetwijfeld ook voor Hizkia, dan dat hij om een uitzondering vroeg. Wanneer God iets heeft beschikt, kun je je maar beter gewoon aan Zijn beschikking onderwerpen dan Hem te vragen die te veranderen en voor jou persoonlijk een uitzondering te maken.

In dit geval was het een slechte zet van Hizkia. Zelf leed hij er niet onder. Zoals hij zei:

O, dat is goed nieuws. Het zal niet gebeuren zolang ik leef.

Maar voor zijn zonen was het niet goed. Ik kan de mentaliteit van een vader die zou zeggen: 'Zolang het met mij goed gaat, kan het me niet schelen of mijn kinderen in gevangenschap worden weggevoerd,' niet goed begrijpen. Ik zou veel liever zeggen: 'Voer mij weg in gevangenschap; laat mijn zonen vrijuit gaan.'

Ik kan me niet voorstellen dat iemand troost put uit het feit dat zijn zonen de strijd zullen verliezen en vanwege iets wat hij heeft gedaan als gevangenen naar een vreemd land zullen worden weggevoerd. Maar hoewel Hizkia een fatsoenlijke man was en trouw was aan Jahweh, was hij duidelijk enigszins zelfzuchtig, zoals iedereen dat volgens mij is. Dat blijkt uit zijn houding tegenover dat woord: ‘Dat is mooi. In elk geval zal het in mijn tijd een tijd van vrede zijn.’

En zo komen we aan het einde van hoofdstuk 39, het einde van dit grote gedeelte. De volgende keer beginnen we in hoofdstuk 40 aan het Boek van Troost.

Om verder te lezen

Alle bijbelteksten die in deze lezing aan bod komen, in de volgorde waarin ze gebruikt zijn.

- Jesaja 40:1
- Jesaja 36:1-2
- Jesaja 36:3
- Jesaja 36:4-6
- Jesaja 36:7
- Jesaja 36:8
- 1 Koningen 15:11-14
- Jesaja 36:9
- Jesaja 36:10
- Jesaja 36:11
- Jesaja 36:12
- Jesaja 36:13-15
- Jesaja 36:16-17
- Jesaja 36:18-19
- Jesaja 36:20
- Jesaja 37:18-19
- Jesaja 37:20
- Jesaja 36:21
- Jesaja 36:22
- Jesaja 37:1-3

- Jesaja 37:4
- Jesaja 37:5-7
- Jesaja 37:9-13
- Jesaja 37:15-20
- Jesaja 37:21-22
- Jesaja 37:23-25
- Jesaja 37:26-29
- Jesaja 37:30-32
- Jesaja 37:33-34
- Jesaja 37:35
- Jesaja 37:36-38
- Jesaja 38:1
- Jesaja 38:2-3
- Jesaja 38:4-6
- Jesaja 38:7
- Jesaja 38:8
- Jesaja 38:9
- Jesaja 38:21
- Jesaja 38:22
- Jesaja 39:1
- Jesaja 39:3
- Jesaja 39:4
- Jesaja 39:5-7
- Jesaja 39:8
- Psalmen 106:15

Lezing © Steve Gregg / The Narrow Path. Nederlandse vertaling © 2026 Vers voor Vers. De bijbeltekst in deze uitgave is ontleend aan de Bijbel in de Herziene Statenvertaling, © 2010/2016 Stichting HSV.